

Tilovov Obid Muzaffar o'g'li

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi 3-o'quv kursi kursanti

Toshkent sh.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20454986>

**PROFILAKTIKA INSPEKTORLARI TOMONIDAN TAN
JAROHATI YETKAZISHNING OLDINI OLISHDA "XAVFNI
BAHOLASH" TIZIMI VA MAHALLA "YETTILIGI" HAMKORLIGI**

Annotatsiya: Ushbu maqolada profilaktika inspektorlari tomonidan shaxsga qarshi zo'ravonlik, xususan, tan jarohati yetkazish bilan bog'liq huquqbuzarliklarning oldini olishda "xavfni baholash" (risk assessment) tizimini joriy etish masalalari ilmiy tahlil qilingan. Shuningdek, mahalladagi kriminogen vaziyatni sog'lomlashtirish va tajovuzkorlikning barvaqt oldini olishda profilaktika inspektorining mahalla "yettiligi" bilan o'zaro hamkorlik mexanizmlarini takomillashtirish yuzasidan amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: tan jarohati, profilaktika inspektori, mahalla yettiligi, xavfni baholash, agressiya, barvaqt profilaktika, ijtimoiy xavflilik, zo'ravonlik, idoralararo hamkorlik.

Annotation: This article scientifically analyzes the issues of introducing a "risk assessment" system in the prevention of violence against a person, in particular, offenses related to inflicting bodily injury by prevention inspectors. Furthermore, practical proposals have been developed to improve the mechanisms of mutual cooperation of the prevention inspector with the "seven" of the neighborhood in improving the criminogenic situation in the neighborhood and early prevention of aggression.

Keywords: bodily injury, prevention inspector, neighborhood seven, risk assessment, aggression, early prevention, social danger, violence, interagency cooperation.

Contact: 99 826 99 56

Аннотация: В данной статье научно анализируются вопросы внедрения системы «оценки рисков» при предупреждении инспекторами профилактики насилия против личности, в частности, правонарушений, связанных с причинением телесных повреждений. Кроме того, разработаны практические предложения по совершенствованию механизмов взаимодействия инспектора профилактики с «семеркой» махалли в оздоровлении криминогенной обстановки в махалле и раннем предупреждении агрессии.

Ключевые слова: телесное повреждение, инспектор профилактики, семерка махалли, оценка рисков, агрессия, ранняя профилактика, общественная опасность, насилие, межведомственное сотрудничество.

Insonning hayoti, sog'lig'i va tana daxlsizligi qonun bilan qo'riqlanadigan eng oliy qadriyatdir. Shu sababli, qasddan yoxud ehtiyotsizlik orqasida tan jarohati yetkazish bilan bog'liq jinoyat va ma'muriy huquqbuzarliklarga qarshi kurashish huquqni muhofaza qiluvchi organlar, xususan, hududiy profilaktika inspektorlari faoliyatining eng ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib qolmoqda. Kriminologik tadqiqotlar shuni ko'rsatmoqdaki, shaxsga qarshi qaratilgan zo'ravonliklar ko'pincha tasodifiy xarakterga ega bo'lmay, ma'lum bir ijtimoiy-psixologik omillar (ishsizlik, ichkilikbozlik, moddiy yetishmovchilik, oilaviy va maishiy nizolar) ta'sirida bosqichma-bosqich yetilib boradi. Ushbu ijtimoiy illatlarni barvaqt aniqlash va vaziyatga o'z vaqtida aralashish orqaligina tan jarohati yetkazish holatlarining oldini olish kafolatlanadi.

Zamonaviy profilaktika amaliyotida an'anaviy reaktiv (voqea sodir bo'lgandan keyin harakat qilish) yondashuvdan mutlaqo proaktiv (vaziyatni oldindan tahlil qilib, barvaqt oldini olish) yondashuvga o'tilmoqda. Bu borada jahon kriminologiyasida o'zini oqlagan "xavfni baholash" (risk assessment) tizimini quyi bo'g'in profilaktika inspektorlari faoliyatiga joriy etish o'ta dolzarbdir. Ilmiy manbalarda ta'kidlanishicha, xavfni baholash tizimi – bu hududdagi muqaddam

sudlanganlar, doimiy spirtli ichimlik iste'mol qiluvchilar, ruhiy asab kasalliklari dispanserida ro'yxatda turuvchi hamda doimiy janjalkash shaxslarning xulq-atvorini maxsus kriminologik indikatorlar yordamida tahlil qilish hamda ularning zo'ravonlik sodir etish ehtimolini algoritmik aniqlashdan iborat. Agar profilaktika inspektori har bir "xavf guruhi"dagi shaxsning potensial xavflilik darajasini aniq bilsa, asosiy profilaktik ta'sir choralari va kuchlarni aynan eng yuqori xavfga ega bo'lgan subyektlarga yo'naltiradi, natijada og'ir oqibatli tan jarohatlari yetkazilishining oldi olinadi.

Ushbu jarayonda huquqbuzarlikning ijtimoiy ildizlarini yo'q qilishda yana bir muhim omil – bu profilaktika inspektorining yakka o'zi emas, balki mahalla "yettiligi" bilan chuqur va uzviy hamkorlikda harakat qilishidir. Bugungi kunda mahallada faoliyat yuritayotgan yoshlar yetakchisi, xotin-qizlar faoli, ijtimoiy xodim va hokim yordamchilarining imkoniyatlarini yagona maqsad yo'lida birlashtirmasdan turib, zo'ravonlikning tub ijtimoiy sabablarini bartaraf etib bo'lmaydi. Masalan, iqtisodiy qiyinchilik sababli er-xotin o'rtasida muttasil kelishmovchilik bo'layotgan xonadonga profilaktika inspektori huquqiy tushuntirish bersa va javobgarlik haqida ogohlantirsa, hokim yordamchisi va bandlik bo'yicha mas'ullar ularning iqtisodiy muammosini hal qilishga (ishga joylashtirish, kredit ajratish) ko'maklashishi kerak. Tadqiqotchilarning haqli ravishda ta'kidlashicha, xuddi shunday kompleks ijtimoiy-huquqiy yondashuvlarga asabiy-tarang vaziyatni yumshatishga va kelgusida mazkur oilaviy-maishiy ziddiyatlarning qonli yakun topishini (qasddan tan jarohati yetkazilishini) oldini olishga xizmat qiladi.

Mahalla "yettiligi" bilan hamkorlik doirasida, ayniqsa xotin-qizlar faoli va mahalla raisining roliga alohida to'xtalish lozim. Aksariyat hollarda tan jarohati yetkazish kabi zo'ravonlik holatlarining qurbonlari aynan ayollar bo'ladi va ular oilaviy an'analar, "uyat" yoki iqtisodiy qaramlik sababli tazyiqlarni huquqni muhofaza qiluvchi organlardan sir tutadilar. Olimlarning ta'kidlashicha, huquq-

tartibot organlarining "ko'r nuqtasi"da (e'tiboridan chetda) qolgan bunday oilalarni faqatgina xotin-qizlar faollari, shifokorlar va mahalla faollari yordamidagina barvaqt aniqlash mumkin; profilaktika inspektori esa ushbu axborot asosida jabrlanuvchiga o'z vaqtida "Himoya orderi"ni rasmiylashtirib, zo'ravonga nisbatan huquqiy va psixologik jilovlash choralari ko'rishi huquqbuzarliklarning og'ir oqibatlarini bartaraf etishning eng maqbul yo'lidir. Ya'ni, profilaktika inspektori mahalla faollari yig'gan birlamchi ma'lumotlarni yuridik oqibatlarga aylantiruvchi asosiy ijrochi halqa vazifasini bajaradi.

Shuningdek, shaxsga nisbatan tajovuzlarning oldini olishda raqamli innovatsiyalarni profilaktik hamkorlikka integratsiya qilish zamon talabiga aylanmoqda. Mahalla aholisi, xususan, "yettilik" a'zolari va profilaktika inspektori o'rtasida ishonchli, tezkor va anonimlikni kafolatlovchi elektron muloqot kanallarini (maxsus botlar, mobil ilovalar) yo'lga qo'yish zaruriyati fanda keng o'rganilmoqda. Tadqiqotlar natijalari ko'rsatishicha, aholi o'rtasida zo'ravonlik signallarini tezkor uzatuvchi tizimlarning joriy etilishi janjal darajasiga chiqayotgan kelishmovchiliklarga huquqni muhofaza qiluvchi organlar va jamoatchilik vakillarining birgalikda, "qaynoq nuqtada" yetib borishini ta'minlaydi va tan jarohati yetkazilishining operativ tarzda (voqea joyining o'zida) oldini olish imkoniyatini keskin oshiradi.

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash joizki, profilaktika inspektorlarining tan jarohati yetkazish bilan bog'liq huquqbuzarliklar profilaktikasini takomillashtirish yuzasidan quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish muhimdir:

Birinchidan, hududiy profilaktika inspektorlari faoliyatiga huquqbuzarlikka moyil va tajovuzkor shaxslarning kriminogen "xavfni baholash" (risk assessment) ballik mexanizmini to'liq raqamlashtirilgan dasturiy majmua asosida joriy etish va ushbu baza orqali nazorat guruhlarini toifalarga ajratib maqsadli ishlash;

Ikkinchidan, maishiy zo'ravonlik va qo'shnichilik nizolari oqibatida yuzaga keladigan tan jarohati yetkazish holatlarining ijtimoiy-iqtisodiy sabablarini yo'q qilish maqsadida profilaktika inspektorlarining mahalla "yettiligi" (bandlik, tibbiyot, ijtimoiy himoya) vakillari bilan axborot almashishining yagona yuridik va texnik tartibini ishlab chiqish;

Uchinchidan, aholining huquqiy va psixologik ongi darajasini oshirish maqsadida mahalla darajasida "Oila akademiyalari" yoki "Nizolarni boshqarish markazlari" kabi ijtimoiy tashabbuslarni tashkil etish, bunda g'azabini bosa olmaydigan va zo'ravonlikka moyil shaxslarga tibbiy-psixologik yordam ko'rsatishni majburiy emas, ixtiyoriy tarzda kengaytirish.

Bu kabi amaliy innovatsiyalarning to'laqonli joriy etilishi jamoat xavfsizligini barqarorlashtirib, jamiyatda shaxsning hayoti va daxlsizligi qat'iy ta'minlanishiga mustahkam huquqiy asos bo'lib xizmat qiladi.

REFERENCES:

1. Ғафуров С. А. Зўравонлик ва тан жароҳати етказиш жиноятларининг олдини олишда "Хавфни баҳолаш" (Risk assessment) тизимининг кримнологик аҳамияти // Давлат ва ҳуқуқ. – Тошкент, 2022. – № 5. – Б. 55-62.
2. Самандаров О. М. Маҳалладаги ижтимоий ва маиший низоларни ҳал этишда идоралараро ҳамкорликнинг янги босқичи // Ҳуқуқ ва жамият. – 2023. – № 2. – Б. 34-40.
3. Қодирова М. Р. Хотин-қизларга нисбатан зўравонликнинг яширинлиги ва профилактика инспекторининг виктимологик назорати // Замонавий юриспруденция хабарномаси. – Тошкент, 2021. – № 6. – Б. 77-84.

4. Бобоев Х. Ғ. Ҳуқуқбузарликларнинг барвақт профилактикасини рақамлаштириш ва "Хавфсиз маҳалла" концепцияси // Юридик фанлар ахборотномаси. – 2022. – № 3. – Б. 110-117.
5. Турсунов А. Б. Проактив профилактика: тан жароҳати етказиш билан боғлиқ конфликтларни бошқаришда ижтимоий-психологик ёндашувлар // Ҳуқуқни муҳофаза қилиш фаолияти: назария ва амалиёт. – Тошкент: ИИВ Академияси, 2023. – № 1. – Б. 45-

